

22. Příroda a ekologická výchova

22. Příroda a ekologická výchova

Ekologickou výchovou rozumíme cílevědomé působení, jehož záměrem je pozitivně ovlivnit změnu přístupu členů společnosti k problémům životního prostředí a k jeho ochraně. Jejím cílem je navození odpovědného jednání vůči přírodě, životnímu prostředí i vůči druhým lidem a k jejich výtvorům. Např. zvyšovat spoluzodpovědnost lidí za současný i příští stav přírody a životního prostředí, rozvíjet citlivost a vstřícnost lidí k řešení problémů přírody, utvářet ekologicky přijatelné hodnotové orientace (důraz se klade na střídmost a nekonzumní, duchovní kvality lidského života). Součástí kvality životního prostředí je také dosažená úroveň mezilidských vztahů, proto se v ekologické výchově usiluje také o odstranění vulgárnosti, revnivosti a zloby.

Každý člověk by si měl uvědomit své postavení v přírodě, svou zodpovědnost jako občana vůči okolní lidské společnosti, měl by využít svůj potenciál k předcházení a řešení problémů životního prostředí ve svém povolání a v občanském životě. Prostřednictvím ekologické výchovy se vytváří vědomí symbiotického soužití člověka s přírodou. Odmítá se zúžený antropocentrický pohled, který znamená, že ochrana prostředí se provádí jen kvůli člověku a z důvodu zachování pouze lidské existence. Člověk jako živočišný druh nemá právo zničit jiný živočišný nebo rostlinný druh.

Příroda sehrává při ekologické výchově zásadní roli. Lidé si prostřednictvím poznávání přírody, fauny, flóry a přírodních krás uvědomují přírodní hodnoty svého okolí a získávají k nim pozitivní vztah. Vytvoření takového vztahu je předpokladem pro ekologicky šetrné chování a jednání. To znamená pasivně nebo aktivně chránit živou a neživou přírodu, disciplinovaně přistupovat k likvidaci odpadů ve svém okolí, neznečišťovat ovzduší spalováním nebezpečných látek, nepoškozovat stromy a keře nebo zodpovědně zacházet s různými přístroji a chemikáliemi, jež mohou znečistit (poškodit) přírodní prostředí.

Na základě zkušeností z oblasti ochrany životního prostředí koncem 20. století musíme bohužel konstatovat, že společenství obyvatel našeho okresu, stejně jako celé republiky, musí vykonat ještě hodně práce na změně chování svých členů, aby se vyrovnalo ve své ekologické uvědomělosti úrovni obyvatelstva vyspělejší části Evropy. O tom v první řadě svědčí odkládání odpadů na místa, kam nepatří - vysypávání popela podél toků a do různých strží či zastrčených zákoutí, odhazování obalů z výrobků do volné přírody, poškozování zeleně apod.

Ekologickou výchovu ve vsetínském okrese zajišťují zejména školy a školská zařízení, neziskové nevládní organizace, orgány státní ochrany přírody, knihovny, hvězdárny a muzea.

Orgány státní ochrany přírody - Okresní úřad Vsetín, referát životního prostředí, a Správa CHKO Beskydy v Rožnově p. R., se na ekologické výchově obyvatel okresu podílejí zejména finanční podporou a odbornou pomocí u některých projektů, které v praxi realizují nevládní organizace.

Aktivní a tvořivé jsou tradičně **mateřské školy (MŠ)**. MŠ Bystřička a MŠ Huslenky mají vlastní projekty ekologické výchovy a přizpůsobují jim celoroční činnost dětí, pedagogů i rodičů. Zajímavé projekty, mimo jiné i s prvky zdravotních mateřských škol, mají např. MŠ ve Vsetíně (Sychrov, Benátky a Luh), MŠ Zubří, MŠ Valašská Bystřice a další. Ekologická výchova u předškolních dětí je velmi důležitá a možnost přímého kontaktu dětí v tomto věku s přírodou má rozhodující význam pro další vývoj dítěte.

Na **základních školách (ZŠ)** je ekologická výchova zastoupena ve výuce přírodovědných předmětů a občanské výchovy. Na některých školách se na II. stupni vyučuje povinně volitelný předmět - ekologické praktikum. Řada škol se aktivně zapojuje do ekovýchovných projektů, např. Modré z nebe, Globe, Živá voda a připravují zajímavé akce pro žáky

Ukázka kroužkování mláďat pušťka obecného mladým ochráncům přírody

a jejich rodiče. Jedná se o školy, kde vyučují zapálení učitelé, kteří se ekologické výchově věnují i nad rámec svých povinností, např. v ZŠ Videčská a ZŠ Koryčanské Paseky (Rožnov p. R.), ZŠ Šafaříkova (Valašské Meziříčí) a ZŠ Zubří.

Značný podíl na ekologické výchově dětí a mládeže mají střediska volného času - Domy dětí a mládeže.

Ve Vsetíně vyvíjí rozsáhlejší ekovýchovnou činnost **Alcedo - Dům dětí a mládeže Vsetín**, který je členem Sdružení středisek ekologické výchovy *Pavučina*. Od roku 1991 *Alcedo* připravuje výukové programy pro děti mateřských škol a žáky základních škol, středních škol a středních odborných učilišť. Rovněž se podílí na dalším vzdělávání pedagogů. Každoročně připraví kolem 250 denních a 15 pobytových programů pro pět tisíc dětí. V letech 1993 - 1997 koordinovalo *Alcedo* ve spolupráci se Sdružením pro výchovu a vzdělávání *Ledňáček* pro skupiny dětí v celé České republice projekt *Živá voda*, zabývající se monitorin- gem tekoucích vod. Pro veřejnost *Alcedo* připravuje již tradičně Den Země, Dětské slyšení (setkání dětí s dospělými), soutěže a výstavy. Pracovníci *Alceda* a Sdružení *Ledňáček* vydávají Zpravodaj pro výchovu a vzdělávání *Alcedo* a společně vydali publikace pro školy „Ptáci a stromy“, „Indiáni“, informační materiál „Rady o životním prostředí pro obyvatele i návštěvníky okresu Vsetín“ a další.

Ve Valašském Meziříčí jsou centry ekovýchovné činnosti **Středisko ekologické výchovy Zelená škollička** při *Domu dětí a mládeže* a **Valašské ekocentrum** při *Severomoravském regionálním sdružení Českého svazu ochránců přírody*, která sdružují děti a mládež se zájmem o životní prostředí. *Zelená škollička* připravuje výukové programy pro mateřské a základní školy, organizuje okresní kola biologické i chemické olympiády, regionální kolo soutěže *Zelená stezka - Zlatý list*, obě ekocentra

pak ve spolupráci s Městem Valašské Meziříčí, Kulturním zařízením, Technickými službami a dalšími organizacemi organizují Den Země, dále se účastní mezinárodních projektů *Globe*, *Kyselé deště*, *Ozón*, *Lišejníky*. Jak se mají smrky, zajišťují exkurze do ochrannářsky zajímavých míst, podílejí se na organizaci akcí *Vitání ptačího zpěvu (jaro)*, *Festival ptactva (podzim)*, *kroužkování ptáků* apod. Pořádají také výstavy, soutěže, víkendové akce, tábory a expedice, za rok průměrně asi 200 akcí s účastí asi pěti tisíc dětí i starších zájemců.

V Rožnově p. R. působí v ekologické výchově **Dům dětí a mládeže, Český svaz ochránců přírody - ZO č. 76/08 a 76/10, Městská knihovna a Správa CHKO Beskydy**. *Dům dětí a mládeže* připravuje vstupy do školních hodin, soutěže, besedy a exkurze. *Městská knihovna* pořádá zejména výstavy spojené s besedami. V posledních letech to byly např. *Hrad Rožnov - historie a přírodní hodnoty*, *Jeskyně a netopyři*, *Těžbou uhlí ohrožená krajina Beskydy*, *Kožešinová zvířata*, *25 let CHKO Beskydy*. V rámci programu *Večery přátel Země* knihovna organizuje přednášky, např. se uskutečnily *Lesní rezervace*, *Hory nebo doly atd.* Od roku 1993 působí při ZO ČSOP č. 76/08 oddíl mladých ochránců přírody *Ledňáčci*, v rámci něhož vyvíjejí činnost skupiny zaměřené na ornitologii, geologii a na velké šelmy v Beskydech.

Na některých **středních školách a učilištích** se ekologická výchova vyučuje v rámci předmětu *základy ekologie* nebo *základy přírodních věd*. Zejména na gymnáziích je významnou součástí výuky biologie. Studenti si téma životního prostředí často volí pro své práce v rámci *Středoskolské odborné činnosti*. Na *Střední zemědělské škole* v Rožnově p. R. se ekologická výchova více uplatňuje i v rámci oboru *ekologie a ochrany krajiny* s orientací na *pozemkové úpravy*.

Záběr z mykologické exkurze *Tisu* na Dušné u Vsetína vedenou profesorem Bronislavem Hlúzou v roce 1975

Významnou ekovýchovnou aktivitu vyvíjí **Okresní vlastivědné muzeum Vsetín**. Muzeum organizuje výstavy pro veřejnost (např. Dravci a jejich ochrana, Velká voda - o povodni v roce 1997, Mizející mokřadní flóra, Beskydské pralesy aj.), besedy, vydávání tiskovin (do roku 1997 Zpravodaj OVM Vsetín, od roku 1998 Valašsko - vlastivědná revue), pořádá akce pro veřejnost spojené s praktickými ukázkami regionální fauny a flóry, přednášky o přírodě v ČR i ve světě, exkurze pro školy do přírody atd. Ve spolupráci s mykology jsou na zámku ve Vsetíně organizovány vždy v září výstavy hub. Na zámku Kinských ve Valašském Meziříčí je instalováno akvárium s ukázkou ryb, které žijí na území vsetínského okresu. Muzeum poskytuje zdarma své prostory i pro výstavy zájmových organizací. Např. v roce 1998 to byla výstava Českého svazu včelařů s názvem Včely, včelaři a příroda, v roce 1999 výstava vsetínské organizace Českého rybářského svazu. Výstavy navštíví vždy několik tisíc lidí, takže jejich dosah je relativně velký, a to i na dospělou část populace.

K neziskovým nevládním organizacím zabývajících se ekologickou výchovou v okrese, zejména u mládeže, patří **Český svaz ochránců přírody (ČSOP) a Junák. Základní organizace ČSOP** ve Valašském Meziříčí, Rožnově p. R. i Vsetíně připravují výchovné, vzdělávací a osvětové programy pro mládež, své členy i dospělou veřejnost. Podílejí se na vydávání plakátů, zajišťují besedy a exkurze do přírody spojené s poznáváním fauny a flóry, organizují tábory, přírodovědné soutěže a výstavy. Velmi často spolupracují jako partneři se středisky volného času.

Mezi další organizace, které nabízejí své služby v oblasti ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty, patří **Masarykova veřejná knihovna ve Vsetíně**, která vlastní videotéku MŽP ČR a organizuje besedy. Přednášky spojené s pozorováním noční oblohy nabízejí **Hvězdárna Vsetín** a **Hvězdárna Valašské Meziříčí**, poznávací exkurze do přírody **Valašský**

ornitologický klub při OVM Vsetín (ptáci), **Mykologický klub** při OVM Vsetín (houby) a řada jiných. Pracovníci a členové výše zmiňovaných institucí a organizací se podílejí na publikační činnosti, vydávání plakátů s tematikou přírody a její ochrany, příruček a časopisů. V 70. letech vyvíjela intenzivní ekovýchovnou činnost tehdejší vsetínská organizace **Tisu - Svazu pro ochranu přírody a krajiny**. *Tis* pořádal pod vedením zkušených odborníků besedy o přírodě, vydával propagační materiály, organizoval exkurze do různých částí tehdejší republiky i do zahraničí, výstavy, hromadné brigády při údržbě státních přírodních rezervací a řadu jiných akcí, určených pro širokou veřejnost i pro užší okruh vážnějších zájemců o přírodu. Svým šestiletým působením, které ukončil v roce 1978 v důsledku násilného zrušení zásahem státní moci, zanechal zejména na Vsetínsku nesmazatelnou stopu v myslech mnoha občanů.

Je však nutno podotknout, že ekovýchovné působení se dá dobře realizovat u mládeže a dětí prostřednictvím školských a mimoškolských zařízení, letních táborů apod. Po ukončení školní docházky je však prostor pro toto působení podstatně menší, ekologická výchova u dospělých se tak stává mnohem náročnější.

Ekovýchovné akce organizované nevládními organizacemi jsou finančně podporovány prostřednictvím místních samospráv, státní správy, dále z grantů a dotací Ministerstva životního prostředí ČR a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, někdy i ze zahraničních fondů a nadací (např. PHARE, Nadace rozvoje občanské společnosti, Nadace Partnerství) a postupně i sponzorských příspěvků místních podnikatelů.

V příštích letech bude nutné v okrese (případně v širším regionu) zpracovat ucelený systém ekologické výchovy, v rámci něhož by byly koordinovány ekovýchovné aktivity různých institucí a zájmových organizací.

Určování obojživelníků na Choryňských rybnících s mladými ochránci přírody v roce 1994

